

Algunes famílies del nucli de Gelida, s. XVIII

per Ramon Rovira i Tobella

L'any 1974 l'Enric Carafí i Morera escrivia un article a la revista local Cantillepa, núm. 72, amb un plànol de la plaça de l'església explicant les seves vicissituds i en el programa de la Festa Major de Gelida de 2003 un altre article que hi fa referència a l'església de St. Miquel i entorns. Avui afegim algunes dades més fruit d'unes recerques recents encara en curs de recopilació. Al segle XIX el centre històric de Gelida va patir diverses modificacions, igualment al s. XX i al XXI, que de mica en mica, van desaparèixer edificacions, algunes seculars, i d'altres transformades parcialment i d'altres enderrocades que van conduir a noves construccions.

La desaparició al s. XIX de la capella de St. Miquel de Gelida, datada ja al s. XI, amb la construcció de la nova església de St. Pere i la desaparició del cementiri que era adjunt a l'església de St. Miquel al s. XIX, i al s. XX, amb l'edificació del Santíssim, van transformar una bona part de la distribució del nucli embrionari de Gelida.

Ens centrem a l'any 1775. És interessant aquest any per dues raons. La primera perquè encara era la Gelida d'abans de la construcció dels molins paperers, el Molí Vell i el Molí Nou, que van començar a partir de 1777 que va propiciar la vinguda de treballadors forasters que va donar un impuls demogràfic, en part, la creació de nous carrers i la creació dels barris de St. Salvador i les Cases Noves. La segona que el nucli de Gelida havia doblat, de llarg, la població dels voltants de 1725. El creixement demogràfic en aquesta segona meitat del s. XVIII s'havia iniciat per dues raons. La d'establiments de terres amb construcció de noves cases ocupades per cabalers de masies gelidenques i gent, poca, vinguda dels voltants que amb la industrialització paperera, en part, es va accelerar progressivament en aquest darrer quart de segle. Cinquanta anys després, del 1775, els establiments i subestabliments es van multiplicar tal com ho demostra el capbreu de 1826-1832 i les llibretes de compliment Pasqual. L'any 1775 encara no consta cap carrer amb denominació, però ja existia el carrer que anava de la plaça a la casa del Senyor. Els noms dels carrers els trobem als voltants de 1800. El 1829/30 ja s'esmenten però no amb l'actual situació els carrers del Pi, Carme, Tàpies o Major, Nou, Sant Antoni, Cases Noves... seguint els eixos de comunicació. Les propietats on es va expandir el nucli, a més de l'església, eren les de cal Terra, cal Rius, cal Maco, ca l'Hoste, can Santfí... etc. que són una bona part de la base dels nous establiments fets al nucli.

Famílies al nucli s. XVIII

Als voltants de l'any 1736 vivien al nucli 11 famílies. Al 1775 vivien al nucli unes 27 famílies que les hem posat en el quadre en el mateix ordre de descripció segons una llibreta de compliment Pasqual. Hem d'aclarir que es descriuen famílies i no cases que eren menor nombre. Fan un total de 93 persones al nucli i que podem deduir que a l'any 1775 eren al voltant de poc més de cent persones al nucli. En aquesta llibreta trobem un total de 443 tret dels menors de set anys.

Quadre: Ordre de la descripció. Nom que consta de la família. Habitants en edat de combregar tret dels menors d'uns set anys que no hi surten. Els cognoms que hi surten.

Ordre	Nom de la casa	Habitants	Cognoms dels habitants
1	Alegre	9	Almirall, Llopard, Santfí, Rigol
2	Sastre	1	Alegre
3	Costat	2	Vilar
4	Elies	2	Rossell
5	Tender	2	Gibert
6	Hoste	4	Oller
7	Apartament	2	Corradies
8	Codina	2	Codina
9	Pujol	3	Pujol
10	Caseta	2	Sants
11	Font	4	Font
12	Puig	2	Puig
13	Bargalló	2	Bargalló
14	Grau	2	Grau
15	Milà	3	Martí
16	Apartament	4	Almirall, Domènec
17	Senyor del lloc	4	Sàbat
18	Rius	4	Rius
19	Apartament	3	Esteve
20	Corradies	3	Llopard
21	Altre Rius	5	Rius
22	Teixidora	7	Pasqual, Guilera, Vilaseca, Romanyà
23	Caseta	3	Sàbat
24	Armengol	2	Armengol
25	Bovers	4	Romegosa
26	Baurís	5	Baurís
27	Torres	8	Torrents, Torres, Grau

Algunes famílies i cases

Cal Terra. Anomenada antigament ca l'Alegre o cal Romegosa. Segurament d'orígens del s. XVI, però l'any 1633 (hi ha aquesta data en una finestra) es fa un nou establiment als Bovers que feien de sastres i pagesos. Vivien al nucli des del s. XVI i eren d'origen occità. Aquesta casa afrontava amb l'antic cementiri. El pas de Bovers a Romegosa de Lavern, després a Casanoves, oriünds de St. Llorenç d'Hortons i darrerament a Llopart, de Pierola, tot per raons de pubillatge. Actualment hi ha un Restaurant a la part inferior.

Cal Rius. Antigament el mas Papiol. La casa o cases són datades al s. XIV on han habitat teixidors, fusters i pagesos als segles XVI i XVII; després del XVII consten com a fusters i pagesos. Els Rius oriünds de St. Llorenç d'Hortons, hi entren com a pubills al s. XVII fins a l'actualitat. Anteriorment als Rius, i com a avantpassats, van ser els Salvany, els Gana i els Llopard oriünds de can Roig del mas Osset. El portal del pati de cal Rius porta data de 1777. Recordem que a la cantonada dels carrers Marquès de Gelida i d'Àngel Guimerà la casa de cal Cadiraire que va desaparèixer a principis dels anys seixanta. També van desaparèixer les edificacions que hi havia entre l'actual estanc i cal Cadiraire.

Cal Ramonet. Sembla que un primer moment la botiga era a la plaça de l'església si ens basem en la descripció de 1775. Eren uns Gibert provinents de Masquefa en concret de Ramon Gibert i Llopard que casà a Martorell el 1766 amb Rosa Sucarrats i Canals. Aquests van tenir uns fills anomenats Ramon i Rosa. El Ramon morí solter, i esdevé pubilla la Rosa casada amb Josep Llopard-Martí i Romegosa cabaler de can Martí de Dalt. Els Casanoves propietaris de can Terme de la Parra i de cal Terra el 1775 fan un establiment als Gibert segurament per edificar la nova botiga. Després de la mort (1968) del darrer hereu solter, Ramon Llopart i Comajuncosas, va ser enderrocat l'edifici. S'hi va fer un nou edifici de pisos amb botigues i una farmàcia que ara no existeix. Igualment passar a l'altra banda, al carrer Major, on el Ramonet hi tenia un magatzem i una antiga taverna. Ara hi ha una llibreria.

Cal Tèrmens. Casa situada al carrer del Campanar establerta als Pasqual el 1774 pels Casanoves de cal Terra que eren propietaris. Són una branca sortida de can Pasqual al s. XVII amb Jaume Pasqual i Rossell que el 1697 es va casar amb Magdalena Martí. Els Pasqual durant molts anys van fer de masovers a can Terme de la Parra (també en deien can Tèrmens) i que d'aquí els ve el sobrenom de Tèrmens.

Cal Toni Font. Provenen de cal Font del Puig; Antoni Font i Marcet, cabaler, casa el 1738 amb Maria Esteve i Costa, de ca l'Esteve del Puig i compren terres als Rius el 1767. Al portal adovellat de la casa hi consta 1760. Segurament la casa va ser edificada abans de la compra. Els Font hi van viure fins al s. XX que van deixar la casa als Ferrer, actual propietari. Adonem-nos que és l'única casa que té una data visible des del carrer al nucli de Gelida.

Cal Maco. Cal Maco sobrenom del primer terç del s. XIX donats als Rossell provinents de can Rossell de la Muntanya. Ramon Rossell i Penyella era el fundador de la línia de cal Maco fins l'actualitat. S'havia casat el 1702 amb Maria Àngela Pasqual i Montmany de Sobre-roca, de can Pasqual. Antigament en deien ca l'Elies, que eren teixidors de lli, fins que el 1706 uns Oller, que eren una línia sortida de ca l'Hoste, van comprar la casa i terres. El fill del Ramon, Josep Rossell i Pasqual que el 1731 es va casar amb Teresa Oller i Bosc. Aquesta Teresa va heretar els béns dels Oller i van passar als successors, els Rossell. Actualment és l'edifici de Caixa Penedès.

Ca l'Hoste. Es deien Oller i eren provinents de ca n'Oller de la Muntanya que el 1660 compraren la casa i terres situada a la plaça de l'església. Aquests Oller eren teixidors de lli als ss. XVII i XVIII. Al s. XX fou venuda segurament pels Oller i després esdevingueren dues cases, cal Mestres, barberia, on ara hi ha el bar la Gralla, i, l'altra casa, la botiga de comestibles l'Espiga; ja no existent. Aquesta casa fou molt compartimentada com al s. XX amb tota una sèrie d'establiments, botigues, gestoria, perruqueria i etc. a més dels esmentats anteriorment. Al segle XX consten diferents vendes parcials.

Casa del Senyor. Sabem que ja existia al s. XVI i al s. XVIII va ser venuda pels senyors de Gelida als Rossell de cal Maco junt amb diferents peces de terra. Després, aquestes propietats, foren establertes a diferents persones. Durant la segona guerra carlina fou habilitada per residir-hi un destacament militar i segurament es van refer o van fer de nou les garites que veiem avui dia. La documentació militar servada a l'Arxiu de la Corona d'Aragó no permet aprofundir més les obres que si feren entre els anys 1846 al 1848 com tampoc no als llibres d'actes de l'Ajuntament de Gelida tot i que es parlen d'obres poc precises. Altres aspectes de la casa del Senyor ja n'havíem parlat en altres articles de l'AACG i en programes de Festa Major anteriors.

Ca l'Armengol. Casa no existent que formaven un conjunt de tres edificis que segurament eren propietat dels Rius. El 1740 els Rius estableixen a Elisabet Voltà i Bros-Castellet, cabalera de can Voltà, casada amb Pere Armengol i Mata, de Corbera, cabaler de ca n'Armengol. Els Armengol hi visqueren fins el s. XX. Hi va néixer la Maria Armengol i Pubill mare de Ramon Tarrida i Armengol. La casa va desaparèixer ja debilitada per haver enderrocat la casa contigua per fer l'edifici del Santíssim. Avui podem veure en aquest lloc el carreró, ca l'Aregall i l'estanc.

Ca l'Aleix. Aleix Codina i Grau era un sastre de St. Vicenç de Pinós (Solsonès) que es va casar a Gelida el 1765 amb Francisca Parellada i Raventós. Els Rius van establir el 1764 la casa a l'esmentat Aleix. La germana de l'Aleix es va casar amb l'hereu de can Mata de l'Abelló el 1751. Sembla que aquests Codina es van extingir i la propietat va passar als de can Mata. Uns descendents laterals de ca l'Aleix ho són els de cal Cric de Gelida. Existeix un dibuix d'En Lluís Rigalt de 1876 on es pot veure l'antiga casa amb un finestral gòtic. La casa va ser enderrocada i ara podem veure "Villa Sebastian" en el nou edifici que va ser comprat pels Campi i ara és dels successors. Consten al segle XX diferents usos.

Alguns arxius consultats

ACA	ARXIU REIAL, ara ARXIU DE LA CORONA D'ARAGÓ
ACCB	ARXIU CAPITULAR DE LA CATEDRAL DE BARCELONA
ACBL	ARXIU COMARCAL DEL BAIX LLOBREGAT
ACAP	ARXIU COMARCAL DE L'ALT PENEDEÈS
ADB	ARXIU DIOCESÀ DEL BISBAT DE BARCELONA
APG	ARXIU PARROQUIAL DE GELIDA
APM	ARXIU PARROQUIAL DE MARTORELL
AHPB	ARXIU HISTÒRIC DE PROTOCOLS DE BARCELONA

Fotografies

Arxiu Gelidenc Maria Morera Martí i Pere Carafí Pascual